

JERZY DUSZYŃSKI*, ROMUALD ZABIELSKI**

Komentarz do artykułu *Pięć lat trudnych doświadczeń z Ustawą o ochronie zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych lub edukacyjnych z dnia 15 stycznia 2015 r.* (strony 149–171)

Wcale nie cieszy nas fakt poświęcenia zwierząt do badań czy zadawanie im cierpienia. Wprost przeciwnie, ale z drugiej strony musimy akceptować konieczność poświęcenia pewnej liczby zwierząt dla zdobycia niezbędnej wiedzy biologicznej, medycznej i weterynaryjnej. Naukowcy na świecie, także i w Europie, dążą do całkowitego wyeliminowania użycia zwierząt do badań, wprowadzając różnorodne metody alternatywne.

Pomimo istotnego postępu w zakresie rozwoju metod alternatywnych część badań, szczególnie tych, które wymagają poznania/wyjaśnienia skomplikowanych procesów fizjologicznych czy powstawania i zwalczania chorób ludzi i zwierząt, jest nadal niezastąpiona. Podobne w wymowie stanowisko sformułował Parlament Europejski 8 czerwca 2020 r. w odpowiedzi na petycję nr 1125/2019 Julii Baines, występującej w imieniu brytyjskiej, francuskiej, niemieckiej i holenderskiej organizacji People for the Ethical Treatment of Animals (PETA). W Polsce badania naukowe, w których niezbędne jest użycie zwierząt laboratoryjnych, wolnożyjących lub gospodarskich, prowadzone są w kilkudziesięciu uczelniach biologicznych, medycznych i rolniczych oraz w prawie 50 instytutach Polskiej Akademii Nauk i instytutach badawczych.

W porównaniu z innymi krajami europejskimi liczba zwierząt poświęconych na cele naukowe w Polsce była, i nadal jest, stosunkowo niewielka. Dla porównania, w Wielkiej Brytanii wykorzystuje się kilkanaście razy więcej zwierząt, a w Szwecji, kraju o znacząco mniejszej liczbie badaczy 1,5–2,1-krotnie więcej zwierząt niż w Polsce. Co więcej, podczas gdy w innych krajach Europy, liczba corocznie używanych do badań zwierząt w ostatnich kilku latach nie uległa większym zmianom, w Polsce zauważono spadek tej liczby aż o 35 punktów procentowych (tab. 1). Spadek ten był szczególnie dramatyczny w roku 2015, kiedy zostały wprowadzone w życie nowe regulacje prawne (Ustawa o ochronie zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych lub edukacyjnych z dnia 15 stycznia 2015 r., Dz. U. 2015 poz. 266). Trudno doszukać się innego wytłumaczenia faktu odnotowanego w oficjalnych statystykach Komisji Europejskiej, trudno także nie zabrać głosu wtedy, kiedy zamiast wspólnie pracować z organizacjami społecznymi na rzecz poprawy dobrostanu zwierząt używanych do badań, konstruuje się zły jakości prawo krajowe, a potem traci czas i środki na działania blokujące prowadzenie badań i naruszające prawo własności intelektualnej.

Niedoskonałości sformułowań Ustawy z 2015 r. poważnie utrudniały prowadzenie badań naukowych do tego stopnia, że w czerwcu 2020 r. przewodniczący wszystkich 11 Lokalnych Komisji Etycznych działających na terenie Polski wysłali do Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego apel o nowelizację Ustawy i przywrócenie „ducha” Dyrektywy Parlamentu Euro-

* Prof. dr hab. Jerzy Duszyński, członek korespondent PAN, Instytut Biologii Doświadczalnej im. Marcelego Nenckiego PAN, Warszawa

** Prof. dr hab. Romuald Zabielski (romuald.zabielski@pan.pl), członek korespondent PAN, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

pejskiego i Rady 2010/63/UE z dnia 22 września 2010 r. w sprawie ochrony zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych. Apel ten uzyskał silne wsparcie w postaci wydanych na przełomie czerwca i lipca 2020 r. stanowisk Komitetu Etyki w Nauce PAN, Komitetu Bioetyki PAN, Komitetu Nauk Weterynaryjnych i Badań Rozrodu PAN i Komitetu Biologii Środowiskowej i Ewolucyjnej PAN. Komitety PAN w swoich stanowiskach zwróciły uwagę na konieczność przywrócenia „ducha” Dyrektywy 2010/63/UE w krajowej regulacji, zabezpieczenie zarówno dobrostanu zwierząt, jak i własności intelektualnej wnioskodawców ubiegających się o wydanie pozwolenia na wykonanie badań na zwierzętach oraz rygorystyczne egzekwowanie konfliktu interesów w stosunku do wszystkich członków komisji etycznych. Osobnym punktem podnoszonym przez autorów stanowisk jest rozważenie wprowadzenia regulacji, które umożliwią wyjęcie prac Lokalnych Komisji Etycznych i Krajowej Komisji Etycznej jako organów merytorycznych w zakresie badań naukowych spod Kodeksu postępowania administracyjnego albo wyposażenie ich w odpowiednie narzędzia administracyjno-prawne i finansowe.

Tabela 1. Liczba zwierząt wykorzystanych do badań naukowych w wybranych krajach członkowskich UE; dane z oficjalnych raportów krajowych ze strony Komisji Europejskiej: **Animals used for scientific purposes**; EU Member States national statistical reports

	2014	2015	2016	2017	2018
Austria	209 183	227 317	236 459	264 071	237 727
Finlandia	145 542	96 817	105 615	102 575	110 723
Francja	1 769 618	1 901 752	1 918 481	1 914 174	1 910 519
Hiszpania	821 570	858 946	917 986	802 976	836 096
Polska	233 323	174 456	184 489	155 794	153 435
Szwecja	284 170	258 403	350 664	324 771	274 655
Włochy	691 666	581 935	607 097	575 352	Brak danych
Wielka Brytania (bez Irlandii Płn.)	3 867 439	4 142 631	3 936 723	Brak danych	Brak danych

[https://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab_animals/member_states_stats_reports_en.html]

Stanowiska Komitetów PAN w sprawie zasad działania lokalnych komisji etycznych do spraw doświadczeń na zwierzętach, w tym warunków udostępniania informacji dotyczących ocenianych projektów badań

Komitet Etyki w Nauce PAN

http://www.ken.pan.pl/images/KEN_Opinia_ws_LKE_15.06.2020_NaStrone.pdf

Komitet Bioetyki PAN

<http://www.bioetyka.pan.pl/images/Stanowiska/stanowisko-kb-nr-3-2020.pdf>

Komitet Nauk Weterynaryjnych i Badań Rozrodu PAN

http://knwibr.pan.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=10&Itemid=115&lang=pl

Komitetu Biologii Środowiskowej i Ewolucyjnej PAN

List otwarty do Ministra NiSW z dn 14 lipca 2020 r. z prośbą o podjęcie działań mających na celu ochronę własności intelektualnej w trakcie oceny wniosków składanych do lokalnych komisji etycznych do spraw doświadczeń na zwierzętach.